

TOMASZ ŁUCZYSZYN
Uniwersytet Wrocławski
311507@uwr.edu.pl

ANDRZEJ ŁUCZYSZYN
Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu
aluczyszyn@wp.pl

Bezpieczeństwo społeczne i ekonomiczne jako elementy polityki gospodarczej państwa i ryzyko

<https://doi.org/10.19195/2083-7763.10.11>

Abstrakt

Kategorie bezpieczeństwa społecznego i ekonomicznego zaliczane są we współczesnych realiach (społeczno-gospodarczo-politycznych) do jednych z najistotniejszych czynników rozwoju. Oczywiście jest, że każdy rozwój niesie za sobą podniesienie jakości życia mieszkańców. Przez podniesienie jakości życia rozumie się przede wszystkim istotną poprawę stanu poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli, życie w czystym, zdrowym i sprzyjającym środowisku przyrodniczym, uczestnictwo w kulturze, przynależność do zintegrowanej wspólnoty lokalnej umożliwiającej lepszą harmonizację życia codziennego i zawodowego czy możliwość realizacji poglądów w społeczeństwie obywatelskim. Oznacza to, że polityka państwa zmierzająca do szybkiego i stabilnego rozwoju musi uwzględniać bezpieczeństwo w systemie działania gospodarki narodowej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo społeczne i ekonomiczne, polityka gospodarcza państwa, ryzyko

Wstęp

Pomijanie problematyki bezpieczeństwa, a także nieuwzględnianie jej w codziennych decyzjach i dokumentach tworzy poważną barierę rozwoju. Choć problematyka ta jest w istocie rzeczy bardzo trudna i wieloaspektowa, to nie wydaje się jednak do niezrealizowania — także w warunkach dynamicznych procesów globalizacyjnych. Uwarunkowania wynikające chociażby z piętnastoletniej przynależności Polski do struktur Unii Europejskiej zmuszają wręcz do kreowania

nowoczesnej, dynamicznej polityki rozwojowej wykorzystującej nowe aktywne formy. To z kolei wskazuje, że struktury gospodarcze (zatrudnienia, własności) poszczególnych krajów wspólnotowych posiadają takie systemy gospodarcze i społeczne, które mają przewagę w zakresie przepływów produktów i informacji nad innymi krajami na świecie. Tak więc od kondycji gospodarek poszczególnych państw zależy dostarczanie środków poszczególnym segmentom bezpieczeństwa.

Sam postęp społeczno-gospodarczy indukuje coraz większy udział państwa i jego podmiotów w kształtowaniu podstaw rozwoju.

Ma to swoje uzasadnienie, gdyż musi wzrastać rola i znaczenie władzy publicznej w obszarze zaspakajania potrzeb społeczeństwa poprzez dostarczanie dóbr i usług. Zostały one określone przez państwo dla rozwoju społeczno-gospodarczego i w związku z tym finansowane ze strumienia środków publicznych. Tym samym budowa państwa pomocniczego i społeczeństwa obywatelskiego rozpoczęła proces decentralizacji administracji publicznej, oraz zmianę ról w dotychczas realizowanej polityce społecznej¹.

Poszukiwanie związków pomiędzy problematyką bezpieczeństwa a polityką gospodarczą państwa, choć intuicyjnie wyczuwalne i rozpoznawalne, na przykład przez pryzmat współdziałania służb i władz lokalnych, nie należy do łatwych zadań. Wpływ na taki stan rzeczy zapewne ma fakt, że współcześnie jednym z najistotniejszych zjawisk determinujących różne sfery bytu człowieka i bezpieczeństwa jest globalizacja². Zróżnicowanie i miara owego wpływu sprzyjają mnożeniu podejść badawczych do poszukiwania relacji między zachodzącymi zmianami a poziomem bezpieczeństwa. „Coraz częściej zaznaczają się nierówności wynikające ze statusu ekonomicznego i zajmującej pozycji społecznej, dehumanizują stosunki międzyludzkie, komercjalizuje się cała otaczająca rzeczywistość”³.

W takich warunkach koniecznością staje się prowadzenie badań związków między ekonomią a bezpieczeństwem w kontekście mogących występować zarówno zagrożeń globalnych (terroryzm, cyberterroryzm, przestępczość zorganizowana), jak i lokalnych (zanieczyszczenia środowiska, poziom bezrobocia, edukacja). Bezpieczeństwo jest zatem nie tylko najważniejszym czynnikiem rozwoju (krajowego, regionalnego, lokalnego), ale także elementem każdej dziedziny naukowej.

Celem artykułu jest wskazanie na wybrane gospodarcze problemy bezpieczeństwa bezpośrednio związane z systemem działania całej gospodarki narodowej.

¹ A. Łuczyszyn, *Bezpieczeństwo publiczne w polityce rozwoju lokalnego na wybranym przykładzie*, „Zeszyty Naukowe” 26, 2008, s. 157.

² A. Łuczyszyn, *Miasta jako miejsca kumulacji przestępczości*, „Prace Naukowe” 490, 2017, s. 210.

³ M. Jaworska, *Metodologiczne aspekty badań na poczuciu bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Prewencja i edukacja w kształtowaniu bezpieczeństwa społeczności lokalnej*, red. A. Jaworska, M. Stefański, Słupsk 2007, s. 87.

1. Bezpieczeństwo społeczne jako determinanta rozwoju

Bezpieczeństwo społeczne to przede wszystkim zadania realizowane głównie przez organy administracji publicznej, które powinny kierować się określonymi zasadami. Zasady to ogólne dyrektywy i normy działania, jakimi powinny kierować się podmioty polityki społecznej w realizacji podstawowych celów. Zadaniem bezpieczeństwa społecznego jest zatem ochrona przed zagrożeniami, które mogłyby doprowadzić do pojawiania się nierówności i dysproporcji społecznych.

Bezpieczeństwo społeczne dotyczy także tożsamości społeczności narodowych i etnicznych. Zagrożenia dla tożsamości obejmują ograniczenia swobody wypowiedzenia się, zakaz używania języka ojczystego, ograniczenie edukacji, kultury, kultu religijnego, pisowni nazwisk, używania narodowych strojów, deportacji przedstawicieli mniejszości lub fizycznej eksterminacji. M. Leszczyński⁴ definiuje bezpieczeństwo społeczne jako

całokształt działań prawnych, organizacyjnych, realizowanych przez podmioty rządowe i pozarządowe i samych obywateli, które mają na celu zapewnienie pewnego poziomu życia osobom, rodzinom i grupom społecznym oraz niedopuszczenie ich do marginalizacji i wykluczenia społecznego.

Określając bezpieczeństwo społeczne jako jedną z kategorii bezpieczeństwa narodowego⁵, jak również główny czynnik kształtujący wzrost i rozwój gospodarczy, można wyróżnić jego zasady, które przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Zasady bezpieczeństwa społecznego

Zasada przezorności	Bezpieczeństwo społeczne jednostki nie może być tylko efektem świadczeń państwa, ale powinno wynikać także z odpowiedzialności człowieka za przyszłość własną i rodziny, jego zdolności do rezygnacji z części bieżących korzyści na rzecz zaspokojenia przyszłych potrzeb oraz do prowadzenia takiego trybu życia, który minimalizuje ryzyko wystąpienia zagrożeń.
Zasada samopomocy	Przejawia się w istnieniu i rozwoju pomocy wzajemnej ludzi zmagających się z podobnymi problemami życiowymi oraz pomocy silniejszych dla słabszych, zazwyczaj w ramach niewielkich, nieformalnych grup.
Zasada solidarności społecznej	Najczęściej rozumiana jako przenoszenie konsekwencji ryzyk społecznych z jednostek na społeczeństwo, niekiedy utożsamiana z solidaryzmem społecznym oznaczającym wyższość interesów państwa nad interesami poszczególnych grup społecznych.
Zasada pomocniczości (subsidiarności)	Przyjęcie określonego porządku, w jakim różne instytucje społeczne dostarczają wsparcia, gdy samodzielnie — wykorzystując zasoby dostępne poprzez rynek — nie jest ona w stanie zaspokoić swoich potrzeb; w pierwszej kolejności pomoc powinna pochodzić od rodziny, następnie od społeczności lokalnej, a na końcu od państwa.

⁴ M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*, Kielce 2009, s. 37.

⁵ *Ibidem*, s. 38.

Zasada partycypacji (uczestnictwa)	Wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, by poszczególni ludzie mieli możliwość pełnej realizacji swoich ról społecznych, a grupy mogły zajmować równoprawne z innymi miejsce w społeczeństwie, oznaczając prawo do bycia członkiem grup społecznych i zbiorowości oraz do aktywnego w nich działania.
Zasada dobra wspólnego	Przejawia się w takich działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli i polegają na poszukiwaniu kompromisów tam, gdzie interesy te są sprzeczne.
Zasada wielosektorowości	Polega na równoczesnym funkcjonowaniu publicznych podmiotów bezpieczeństwa społecznego, organizacji pozarządowych i instytucji rynkowych, które dostarczają środków i usług służących zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa.

Źródło: J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013, s. 170.

Na podstawie powyższego można wyróżnić kilka źródeł zagrożeń społecznych, które przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Źródła zagrożeń społecznych

Źródło	Charakterystyka
Degradacja środowiska naturalnego	We współczesność egzystencji wpisuje się trwałe konflikt pomiędzy potrzebami społeczeństwa i świata przyrody. Ginące okazy ze świata fauny i flory, dyskusje odnoszące się do modyfikacji organizmów oraz nieustanny wzrost zapotrzebowania energetycznego tuż obok szaleńczej ekspansji przemysłowej cywilizacji rysują obraz współczesnego dostatku i degradacji jednocześnie. Niepowstrzymana degradacja środowiska naturalnego polega zarówno na niszczeniu przyrody, jak i pogarszaniu się warunków życia.
Bezrobocie	Globalizacja — oprócz korzyści — zagroziła rynkowi pracy największych gospodarek. Związane są z tym takie zjawiska, jak: relokacja stanowisk pracy, globalne bezrobocie, nędza, ubóstwo, wykluczenie społeczne.
Terroryzm	Stara jak ludzkość forma przemocy. Jego potęga jest tak wielka, że rzuciła wyzwanie całemu systemowi cywilizacji zachodniej. Tę potęgę określają następujące możliwości ataku i słabości obrony: <ul style="list-style-type: none"> — dostępność państw, organizacji terrorystycznych czy grup terrorystów do potężnych środków rażenia, łącznie z bronią masowej zagłady, — swoboda przemieszczania się umożliwiająca dostęp do dowolnego obiektu (rejonu) każdego państwa, — łatwa dostępność do tysięcy obiektów infrastruktury krytycznej oraz miejsc gromadzenia się osób cywilnych, — dostęp do sieci informatycznych, — wielka trudność, a najczęściej niemożliwość zapobiegania identyfikacji, pochwylenia i ukarania sprawców ataków terrorystycznych, — względnie niskie koszty przygotowania ataków terrorystycznych, — wielka medialność ataków terroru, zwielokrotniająca efekt ich zastraszającego oddziaływania na społeczeństwa i władze.

Zagrożenia militarne	Stanowią potencjalne lub istniejące niebezpieczeństwo użycia przemocy zbrojnej — bezpośrednio lub pośrednio — przeciwko wartościom i interesom narodowym. Źródłem zagrożenia militarne i bezpieczeństwa narodowego jest nie tylko potencjał wojskowy innych państw i możliwość jego agresywnego użycia, ale także, a nawet przede wszystkim, własna słabość bądź bezbronność militarna prowokująca przeciwników do użycia przemocy.
----------------------	---

Źródło: opracowanie własne na podstawie A. Jackiewicz, A. Trzaskowska-Dmoch, *Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, Warszawa 2017, s. 22–23.

Niewątpliwie główny ciężar zadań i odpowiedzialności za bezpieczeństwo społeczne spoczywa na państwie, które musi być gwarantem ich realizacji. Oznacza to, że w zasadzie gospodarka narodowa winna być tym samym gwarantem tego bezpieczeństwa. Tak więc realizacja bezpieczeństwa społecznego (zapewnianie) to przede wszystkim zadanie publiczne realizowane przez organy administracji publicznej. Państwo w tym przypadku musi wyasygnować określone środki finansowe (środki publiczne) na cele społeczne za pośrednictwem budżetu. Wynika to z wieloaspektowości bezpieczeństwa społecznego, które musi być zapewniane przez najwyższą formę organizacyjną społeczeństwa, jakim jest państwo. Przejawia się w tym „elementy potęgi państwa”, których rozwój lub regres warunkują kształtowanie bezpieczeństwa (tabela 3).

Tabela 3. Elementy potęgi państwa

L.p.	Elementy	Charakterystyka
1.	zajmowane terytorium	wielkość, położenie, klimat, topografia
2.	bogactwo naturalne	różnorodność, stopień samowystarczalności, dostępność i zakres wykorzystania
3.	źródła energii	różnorodność, stopień samowystarczalności, dostępność i zakres wykorzystania
4.	możliwość produkcji żywności	dostępność surowców, racjonalność gospodarowania, efektywność i konkurencyjność wytwarzania
5.	ludność	liczba, wykształcenie, stan zdrowia, procent w wieku produkcyjnym
6.	transport i komunikacja	równomierność pokrycia obszaru kraju, zasięg, przepustowość, dostępność
7.	stan oświaty, nauki, techniki	rzeczywiste osiągnięcia, nowoczesność metod i form, dostępność, skuteczność w praktycznych zastosowaniach, nowoczesność rozwiązań konstrukcyjnych i technologicznych

8.	sily zbrojne	liczebność, patriotyzm, wykształcenie taktyczne i specjalistyczne, wyposażenie w sprzęt bojowy i pomocniczy, stopień nowoczesności i skuteczności sprzętu, funkcjonalność systemu zasilania
9.	system polityczny, społeczny i gospodarczy	stabilność, akceptowalność.
10.	dplomacja	przygotowanie fachowe, międzynarodowe uznanie, rzeczywista efektywność i skuteczność prezentowania interesów państwa
11.	charakter i morale społeczeństwa	skład narodowościowy, etniczny i wyznaniowy, poziom tolerancji, poczucie tożsamości narodowej, zaangażowanie i zdolność do poświęceń, poszanowanie prawa

Źródło: A. Żebrowski, *Bezpieczeństwo informacyjne Polski a walka informacyjna*, „Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych” 2013, nr 29, s. 449.

Na podstawie powyższego warto podkreślić, że ustroj każdego państwa nie jest zmienny, niemniej wśród różnych koncepcji zarządzania ludźmi, to jest sprawowania władzy, oraz celowości istnienia państwa na szczególną uwagę zasługują trzy: państwo prawa, państwo opiekuńcze i państwo pomocnicze, w których daje się zauważyć odmienne podejście do kreowania bezpieczeństwa społecznego⁶.

Państwo prawa ma na celu bezpieczeństwo, pokój społeczny oraz ochronę własności prywatnej. Państwo to przede wszystkim struktury władzy powołane do istnienia w wyniku wyborów parlamentarnych. W tym modelu na pierwszym miejscu stawia się prawa człowieka, a pomija prawa rodziny i narodu.

W modelu państwa opiekuńczego państwo jest producentem i dystrybutorem wszelkich dóbr w imię głoszonych idei równości i sprawiedliwości społecznej. Rząd bierze na siebie odpowiedzialność za zapewnienie społecznego i ekonomicznego bezpieczeństwa całej populacji.

Państwo pomocnicze to inaczej wspólnota wspólnot, a jego zadaniem i zarazem celem jest ochrona godności osobowej ludzi i narodu. Państwo służy człowiekowi i społeczeństwu, uznając ich podmiotowość. Udziela pomocy przede wszystkim jednostkom i małym społecznościom w wypełnianiu ich naturalnych obowiązków.

Państwo demokratyczne (demokracja) oznacza — w sensie dosłownym — władzę ludu, czyli typ ustroju, w którym całe społeczeństwo sprawuje władzę. Pomimo że jest to w zasadzie jeden z najszybciej rozwijających się systemów

⁶ A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012, s. 140.

politycznych na świecie (aktualnie odbywa się globalna demokratyzacja życia politycznego, społecznego i gospodarczego), to jednak należy wskazać także na jego słabości, które rzutują nie tylko na kształtowanie bezpieczeństwa społecznego, ale również ekonomicznego (tym samym ryzyka społecznego)⁷.

2. Bezpieczeństwo ekonomiczne a ryzyko społeczne

We współczesnych realiach społeczno-gospodarczych wzrost różnego rodzaju zachowań przestępczych dotyczy w zasadzie wszelkich sfer życia i jego przekrojów przestrzennych, począwszy od lokalnego, a skończywszy na globalnym. Codzienna obserwacja zjawisk gospodarczych pokazuje, że wzrostowi i szeroko rozumianemu rozwojowi towarzyszy podniesienie jakości życia mieszkańców. To z kolei oznacza wzrost siły nabywczej w sektorze gospodarstw domowych, ułatwienie dostępu do edukacji i szkolenia, co prowadzi do podwyższenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji społeczeństwa, wzrostu zatrudnienia i wydajności pracy, skutkując zarazem obniżaniem bezrobocia, jak też zwiększaniem poziomu aktywności zawodowej. Równoległe jednak coraz częściej mamy do czynienia także z kryzysami rodzinnymi, wzrastającą liczbą uzależnionych, ubogich, bezdomnych, żyjących na granicy minimum egzystencji. Różnego rodzaju dysproporcje ekonomiczne są tego potwierdzeniem. Może to oznaczać, że charakter zagrożeń, którym trzeba się obecnie przeciwstawiać, jest bardzo zróżnicowany i często jest następstwem zagrożeń globalnych. Jednym z tych zagrożeń jest niebezpieczne przyswajanie konsumpcyjnego stylu życia, a przede wszystkim powolny zanik solidarności społecznej⁸. Oznacza to, że polityka państwa zmierzająca do szybkiego stabilnego rozwoju społeczno-gospodarczego musi uwzględniać poziom bezpieczeństwa nie tylko w ujęciu ogólnym, ale także szczegółowym⁹. Oczywiście, zachodzące w świecie procesy globalizacyjne i sprzyjający im liberalizm stawiają przed naszą gospodarką i społeczeństwem (wspólnotami) nowe wyzwania do kreowania nowoczesnej polityki rozwojowej, której celem jest zmniejszenie dystansu do bogatszych państw Unii Europejskiej. Tym samym nasuwa się pytanie, czy w najbliższych latach polityka ta wykorzysta cechy polskiej gospodarki i polskiego społeczeństwa, które dadzą naszemu krajowi przewagę konkurencyjną nad innymi? Odpowiedź na to pytanie nie jest łatwa, ale bez wątpienia wskazuje, że bezpieczeństwo należy do najistotniejszych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym jest jego główną determinantą. Nietrudno

⁷ *Ibidem*, s. 146.

⁸ Ma to również odniesienie do obronności państwa, gdyż, jak pokazują ostatnie badania, nielicznie Polaków byłoby skłonnych wykażać się poświęceniem w imię obrony ojczyzny w przypadku kryzysu bądź wojny.

⁹ Poziom krajowy, regionalny i lokalny.

na podstawie tego wysunąć wniosek, że bezpieczeństwo ekonomiczne nabiera w tych warunkach szczególnego znaczenia.

Zachowanie bezpieczeństwa ekonomicznego stało się jednym z głównych celów polityki wewnętrznej i zagranicznej państw. Analizując współczesne rynki, można stwierdzić, że w najbliższych latach to właśnie na tej płaszczyźnie będzie się toczyć rywalizacja między państwami. Będzie ona przybierać na sile, a więc powodować napięcia w skali międzynarodowej. Tym samym będą widoczne przejawy społeczeństwa kryzysu, jak również nowe zagrożenia cywilizacyjne. Używając terminologii socjologicznej, będzie można mówić tutaj o ryzyku społecznym¹⁰. Ryzyko to zaindukowane zagrożeniami ekonomicznymi wiązać się będzie z trzema socjologicznymi stanowiskami, które prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Wiodące socjologiczne stanowiska wobec kwestii ryzyka

Stanowisko	Charakterystyka
Ulricha Becka i Anthony'ego Giddensa	Obiera za punkt wyjścia zagrożenia spowodowane wykorzystywaniem nowoczesnych technologii i obserwuje rodzące się na tym tle problemy dla nauki, polityki, społeczeństwa i mediów, których wspólnym mianownikiem jest ich złożoność i związana z tym niepewność, olbrzymia skala potencjalnych zagrożeń oraz niszczący wpływ na nasze wyobrażenie o „naturalnym porządku”. Konsekwencją tego jest wysoki spadek zaufania do instytucji publicznych, a w polityce trwa o to, kto ponosi odpowiedzialność i jaki powinien być zakres działań państwa.
Mary Douglas	Zwraca ono uwagę na wpływ logiki kulturowej na postrzeganie ryzyka. Każdy człowiek ma własny pogląd na kwestie związane z ryzykiem.
Michela Foucaulta i reprezentantów koncepcji rządomości	Zainteresowania dotyczą technik rządzenia, takich jak m.in. zarządzanie kryzysowe. Skoro ryzyko jest zinstytucjonalizowane, to znaczy, że ma również wpływ na strukturę społeczną.

Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Arnoldi, *Ryzyko*, Uniwersytet w Aarhus 2011 s. 12–13.

Przedstawione stanowiska potwierdzają, że problematyka bezpieczeństwa ekonomicznego związanego w szczególności z wzrostem i rozwojem społeczno-gospodarczym, globalizacją (wzrost PKB, spadek inflacji, spadek bezrobocia, integracja, lokalizm, spadek zachorowań, wzrost liczby programów socjalnych, zwiększenie wydatków na ubezpieczenia społeczne), bezpośrednio związana jest z kategorią bezpieczeństwa społecznego, a to bezpieczeństwo indukuje z kolei ryzyko w jego różnych przekrojach (telefonia komórkowa i jej wpływ na zdrowie ludzkie,

¹⁰ J. Arnoldi, *Ryzyko*, Aarhus 2011, s. 12.

kancerogeny w jedzeniu, ocieplenie klimatu itp.). Może to także oznaczać, że występują jeszcze w ogóle nieznanne zagrożenia, które mogą mieć różnego rodzaju skutki.

Bez wątpienia zmiana paradygmatu rozwoju społeczno-gospodarczego polegająca na przejściu z epoki industrialnej do postindustrialnej (fordyzmu do postfordyzmu), która towarzyszy współczesnym realiom społeczno-gospodarczym, sprzyja tworzeniu nowego modelu wzrostu gospodarczego w krajach Unii Europejskiej. Przy stosowanym po II wojnie światowej modelu „wzajemnej pomocy” i zwiększaniu wydatków na świadczenia związane z ochroną socjalną, aktualnie odchodzi się od takiej koncepcji wzrostu, opierając się na odejściu od koncepcji państwa opiekuńczego do neoliberalnego. Można powiedzieć, że w zasadzie „z automatu” rozpoczął się demontaż m.in. opieki społecznej, rozregulowanie rynków pracy, wzrost migracji, rozwój „szarej strefy” czy różnego rodzaju patologii społecznych. Ryzyko, a zarazem niepewność wkomponowały się w obraz codziennego życia. Nie będzie tutaj błędem stwierdzenie, że dziewiętnastowieczna rewolucja przemysłowa różni się diametralnie od aktualnej rewolucji informatycznej tym, że ta pierwsza zgłaszała popyt na pracę i w zasadzie go gwarantowała. Druga z kolei wprowadza elementy ryzyka — nie daje bowiem takich gwarancji. Jak stwierdza Ulrich Beck: „w zaawansowanej nowoczesności społeczna produkcja bogactwa idzie w parze ze społeczną produkcją ryzyka”¹¹. Swoiste odejście od logiki sprawiedliwego podziału bogactwa w społeczeństwie doprowadza także do podziału ryzyka. Przejawia się ono zarówno w biedzie materialnej, jak i niematerialnej. Dość charakterystyczne jest, że jednym z najbardziej złożonych i wieloaspektowych zagadnień dotyczących patologii społecznej jest między innymi wykluczenie społeczne na tle ubóstwa.

Jest ono jednym z najbardziej znaczących składników warunkujących patologię życia społecznego w sensie egzystencjalnym, instytucjonalnym i politycznym. Ubóstwo zwiększające dystans między poszczególnymi warstwami społecznymi powodujące niemożność zaspokajania potrzeb, frustrację indywidualną mającą przełożenie na zachowania populistyczne w społeczeństwie — jest czynnikiem ryzyka i patologii życia społecznego¹².

Mamy więc do czynienia z pojęciem między innymi społeczeństwa „konsumpcyjnego”, „postindustrialnego”, „informatycznego”, ale tym samym z paradygmatem społeczeństwa ryzyka — kreowane są bowiem równolegle paradygmaty nierówności społecznej.

Patrząc systemowo, można stwierdzić, że w takiej sytuacji wcześniej czy później zaczną krzyżować się problemy i konflikty społeczeństwa bogatego i społeczeństwa zagrożonego na przykład wykluczeniem społecznym. Gromadzenie bogactwa na tak zwanej „górze” jednocześnie kumuluje ryzyko na „dole” społeczeństwa. Z tych też względów należy zgodzić się z Ulrichem Beckiem, że

¹¹ U. Beck, *Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej rzeczywistości*, Warszawa 2004, s. 27.

¹² B. Holyst, *Zagrożenia ładu społecznego*, Warszawa 2013, s. 157.

ryzyko wydaje się wzmacniać, a nie likwidować społeczeństwo klasowe. Niedostatkowi towarzyszy brak bezpieczeństwa i nadmiar ryzyka, którego należałoby uniknąć. Natomiast ludzie bogaci mogą sobie kupić bezpieczeństwo i wolność od ryzyka¹³.

Podsumowując, można stwierdzić, że klasyczna koncepcja podziału państw na bloki czy strefy wpływów powoli traci znaczenie na rzecz świata grup interesów państw i poszczególnych jego grup. Państwa i grupy społeczne postrzegają obszar już nie tradycyjnie w sensie geograficznym, lecz w wymiarze ekonomicznym — czyli przestrzeni ekonomicznej jako rynków zbytu towarów i inwestycji. Takie postępowanie doprowadza do powstawania coraz to nowych obszarów konfliktów, a rywalizacja między państwami jest bardziej intensywna.

W sferze bezpieczeństwa ekonomicznego następuje przemieszczanie się uczestników państwowych i prywatnych. Dla obywateli zachowanie tej kategorii bezpieczeństwa oznacza stabilne stopy procentowe i kursy walutowe, pewność zatrudnienia i przechowywania oszczędności, a państwu z kolei umożliwia swobodne realizowanie wewnętrznych i zewnętrznych celów politycznych obejmujących sferę polityki makroekonomicznej, społecznej i zagranicznej. Umożliwia wykorzystanie zachodzących procesów globalizacji do dalszego rozwoju państw. Procesom tym towarzyszy — jak wspomniano — ryzyko, które aktualnie jest wytwarzane na najbardziej zaawansowanym poziomie rozwoju sił wytwórczych, jakiego jeszcze nie było w historii gospodarczej. Staje się ono

najczęściej niewidoczne, bazuje na interpretacjach przyczynowych, przejawia się dopiero i tylko w (naukowej względnie antynaukowej) wiedzy na jego temat i może być przez tę wiedzę zmienione, pomniejszone lub powiększone, udramatyzowane lub zbagatelizowane i jest przez to otwarte na społeczne procesy definiowania¹⁴.

Przykładem są tutaj media, które na co dzień uwidaczniają ryzyko, niosąc w przekazie wiele zagrożeń, często ich „plagiaty” z terenu innych krajów, albowiem nie jest to sprzeczne z kapitalistyczną logiką rozwoju.

Zakończenie

Problematyka bezpieczeństwa społecznego i ekonomicznego państwa oraz rozwoju społeczno-gospodarczego w warunkach zachodzących procesów globalizacji jest bezpośrednio związana z ryzykiem społecznym w jego różnych przekrojach. Świat nowych technologii, innowacji, zarządzania wiedzą czy sieciowość mają niezwykłą tendencję do indukowania ryzyka, a tym samym kształtowania nowych postaw w społeczeństwie. Swoista triada: bezpieczeństwo państwa — rozwój społeczno-gospodarczy — ryzyko społeczne pozwala nie tylko na poszukiwanie związków i relacji pomiędzy jej elementami, ale także na naukowe kalkulacje zagrożeń

¹³ U. Beck, *op. cit.*, s. 46.

¹⁴ *Ibidem*, s. 31.

i wszelkiego rodzaju niepewności w przyszłości. W tej materii nie można posługiwać się uproszczeniami. Bez wątplenia zrozumienie wzajemnych związków daje bardziej obiektywny obraz rzeczywistości, w szczególności dotyczącej przyrostu władzy postępu techniczno-ekonomicznego, która jest równoważona przyrostem ryzyka. U progu XXI wieku nasilenie tendencji globalizacyjnych doprowadziło do ponadnarodowych i ponadklasowych zagrożeń globalnych mających nową dynamikę społeczną i polityczną. W tych warunkach poszukiwanie związków pomiędzy bezpieczeństwem państwa a rozwojem społeczno-gospodarczym musi uwzględniać ryzyko w jego znaczeniu nie tylko ekonomicznym, ale także socjologicznym. Postindustrializm pozostający w gestii nauki, gospodarki i technologii nie wystarcza do niwelowania zagrożeń zarówno rzeczywistych, jak i potencjalnych.

Bibliografia

- Arnoldi J., *Ryzyko*, Aarhus 2011.
- Beck U., *Społeczeństwo ryzyka. W drodze do innej rzeczywistości*, Warszawa 2004.
- Gierszewski J., *Bezpieczeństwo społeczne, Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013.
- Hołyst B., *Zagrożenia ładu społecznego*, Warszawa 2013.
- Jackiewicz A., Trzaskowska-Dmoch A., *Bezpieczeństwo ekonomiczne państwa*, Warszawa 2017.
- Jaworska M., *Metodologiczne aspekty badań na poczuciem bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Prewencja i edukacja w kształtowaniu bezpieczeństwa społeczności lokalnej*, red. A. Jaworska, M. Stefański, Słupsk 2007.
- Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne a bezpieczeństwo państwa*, Kielce 2009.
- Łuczyszyn A., *Bezpieczeństwo publiczne w polityce rozwoju lokalnego na wybranym przykładzie*, [w:] *Kierunki zmian w polskim systemie finansów samorządu terytorialnego*, red. A. Łuczyszyn, Wrocław 2008.
- Łuczyszyn A., *Miasta jako miejsca kumulacji przestępczości*, [w:] *Gospodarka miejska przyszłości. Perspektywa województwa dolnośląskiego*, red. A. Zakrzewska-Półtorak, D. Rynio, Wrocław 2017.
- Skrabacz A., *Bezpieczeństwo społeczne podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.

Social and Economic Security as Elements of the State's Economic Policy and Risk

Summary

The categories of social and economic security are included in contemporary realities (socio-economic and political) to one of the most important development factors. It is obvious that every development brings about an improvement in the quality of life. But by raising the quality of life, we mean, first of all, a significant improvement in the sense of security among citizens, living in a clean, healthy, and favorable environment, participation in culture, belonging to an integrated local community, enabling better harmonization of everyday and professional life or the possibility of exercising views in society civil. This means that the policy of the state aimed at rapid but stable development must take into account security in the system of operation of the national economy.

Keywords: social and economic security, economic policy of the state, risk